

Kad priešas liautūsi laimėjęs: menas informaciniame kare
To Prevent the Enemy from Winning: Art in the Information War

Mokslinė konferencija / Academic conference

2023 m. spalio 27d. / October 27, 2023

Nacionalinės dailės galerijos renginių salė / National Gallery of Art Auditorium
Vilnius, Konstitucijos pr. 22

Rengėjas / Organiser: Lietuvos kultūros tyrimų institutas / Lithuanian Culture Research Institute
Renginio partneris / Partner: Nacionalinė dailės galerija / National Gallery of Art

09. 00–09. 15 Įžanginė kalba / Welcome Speech

09. 15–11. 30 Pirmoji sesija. Moderuoja Agnė Narušytė (Lietuvos kultūros tyrimų institutas)

09. 15–10. 00 Eglė Rindzevičiūtė (Kingstono universitetas, Londonas)
„Refleksyvinė kontrolė: paskutinė dvidešimtojo amžiaus utopija?“

10. 00–10. 30 Dalia Satkauskytė (Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas)
„Judrios prasmės: kaip karas keičia mūsų skaitymą“

10. 30–11. 00 Vaida Ragėnaitė (Vilniaus dailės akademija)
„Nepriklausomybės genetinis kodas: menas 1863–1864 m. sukilime“

11. 00–11. 30 Erika Grigoravičienė (Lietuvos kultūros tyrimų institutas)
„Šių dienų *mirties šokis*: Mindaugo Lukošaičio piešinių serija Z (2022)“

11. 30–12.00 kavos pertrauka

12. 00–14. 00 Antroji sesija. Moderuoja Eglė Rindzevičiūtė (Kingstono universitetas, Londonas)

12. 00–12. 30 Renata Šukaitytė (Lietuvos kultūros tyrimų institutas)
„Kinas kaip advokacijos įrankis karinę agresiją patiriančioms tautoms: Šarūno Barto ir Manto Kvedaravičiaus filmų atvejis“

12. 30–13. 00 Lina Navickaitė-Martinelli (Lietuvos muzikos ir teatro akademija)
„*Fortepijono aktyvistas* ir kiti socialinio angažuotumo veidai“

13. 00–13. 30 Skaidra Trilupaitytė (Lietuvos kultūros tyrimų institutas)
„*Susitinkame prie ambasados!* Spontaniški antikariniai protestai 2022 m. Vilniuje“
13. 30–14. 00 Vaidas Jauniškis (Lietuvos teatro ir muzikos akademija)
„Empatija: vaidinti kraują. Socialinių akcijų žanras karo kontekste“
14. 00–15. 30 pietų pertrauka
15. 30– 17. 45 Trečioji sesija. Moderuoja Valentyn Odnoviun (Lietuvos kultūros tyrimų institutas)
15. 30–16. 15 Oleksandra Osadcha (Bibliotheca Hertziana – Max Planck Institute for Art History, Rome)
„*Regarding The Pain of One’s Own.* Ukrainian Photography After the Escalation of the Russian Military Aggression“
16. 15–16. 45 Donald Weber (Aalto University, Finland)
„The Information Front: Ukrainian Photographers Witness War in Ukraine“
16. 45–17. 15 Tomas Pabedinskas (Vytauto Didžiojo universitetas)
„The Intangible Gaze of Surveillance and Material Marks of Oppression“
17. 15–17. 45 Agnė Narušytė (Lithuanian Culture Research Institute)
„Historical Parallels and Repetitions: *Is There a Source Over There?* – a performance by Dainius Liškevičius in support of Ukraine“

PRANEŠIMŲ TEZĖS

Eglė Rindzevičiūtė

Kingstono universitetas, Londonas / Kingston University London

Refleksyvinė kontrolė: paskutinė dvidešimtojo amžiaus utopija?

Daugelis modernių distopijų remiasi noru kontroliuoti žmonių elgesį ir mintis. 1967-aisiais, kai rusų matematikas ir žaidimų teoretikas Vladimiras Lefevras knygoje *Konfliktuojančios struktūros* publikavo savo refleksyvinės kontrolės teoriją, tokia galimybė ėmė atrodyti ranka pasiekiamą. Refleksyvinės kontrolės teorija pirmiausia buvo taikoma karinėje strategijoje, organizacijų vadyboje ir kognityvinėje psichologijoje, bet taip pat paveikė įvairius mokslo tyrimų laukus – semiotiką, bihevioristinius mokslus, elektronikos inžineriją, kompiuterių mokslus. Šiandien refleksyvinė kontrolė siejama su Rusijos dezinformacijos kampanijomis eskaluojant karą Ukrainoje ir kišantis į socialinį ir politinį gyvenimą liberaliose demokratinėse visuomenėse. Pranešime apžvelgiama intelektualinė refleksyvinės kontrolės istorija, aptariama jos ambivalentiška įtaka Šaltojo karo politikai, svarstomas refleksyvinės kontrolės santykis su kultūros diplomatija ir meno panaudojimu dezinformacijos ir minkštosios jėgos praktikose.

Reflexive Control: The Last Utopia of the Twentieth Century?

Many modern dystopias have been defined by the dream to control human behaviour and thoughts. When in 1967 the Russian mathematician and game theoretician Vladimir Lefebvre presented his reflexive control theory in the book entitled *Conflicting Structures*, this form of control suddenly appeared a genuine conceptual and technological possibility. Applied first in the military strategy, organisation management and cognitive psychology, reflexive control span its influence across a wide array of disciplines as it promised to unite the disparate fields of semiotics, behavioural sciences, electronic engineering and computer science. Today reflexive control is used synonymously with the wide range of the means of deception deployed by Russia in its war against Ukraine and meddling with the politics and societies in liberal democracies. This talk will unpack the intellectual history of reflexive control and its ambiguous impact on thought and action during the Cold War and will also consider the implications of reflexive control to cultural diplomacy and the use of the arts in the practice of disinformation and soft power.

Dalia Satkauskytė

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas/ Institute of Lithuanian Literature and Folklore

Judrios prasmės: kaip karas keičia mūsų skaitymą

Rusijai užpuolus Ukrainą, kilo aštrios diskusijos apie rusų kultūros, ir ypač literatūros, kolonijinį pobūdį. Diskusijų skalė plati: nuo teigimo, kad kolonijinis podirvis būdingas kone visai rusų literatūrai, tik iki šiol mes jo neatpažinome, iki nuomonės, kad kai kurie paraliteratūriniai tekstai (pvz., Fiodoro Dostojevskio) ar literatūros kūriniai (pvz., Josifo Brodskio eilėraštis „Ukrainos nepriklausomybei“) neliudija, jog visa vieno ar kito rašytojo kūryba ar net visa literatūra persmelkta kolonijinio viršesnio pozicijos.

Pranešime neketinu svarstyti, kuri iš pozicijų yra teisingesnė. Man rūpi, kaip karas keičia prasmės formavosi sąlygas ir teksto veikimo būdus, kaip jis „išjudina“ nusistovėjusias kūrybių interpretacijas, taip pat ir lietuvių literatūros, verčia kvestionuoti kai kurias literatūros teorijas bei parodo jų istorinį sąlygotumą. Mano supratimu, dabartinė situacija patvirtina, kad literatūros tekstas (ir meno kūrinys apskritai) yra transistorinis „nežmogiškas veikėjas“ (Rita Felski), kurio reikšmė formuojasi ne tik pačiame tekste, yra veikama ne tik istorinio konteksto, kuriame tekstas buvo sukurtas, bet ir konteksto, kuriame jis skaitomas.

Mobile Meanings: How War Changes Our Reading

The Russian invasion of Ukraine has sparked a fierce debate about Russian culture's colonial nature, especially literature. The debate ranges from the idea that a colonial overtone is inherent in almost all of Russian literature but that we have not yet recognized it to the view that some para-literary texts (e.g., Dostoyevsky's) or literary works (e.g., Brodsky's poem *For the Independence of Ukraine*) do not indicate that the whole of one or another writer's work, or even the entirety of literature, is imbued with a colonial superiority.

I do not intend to discuss which is the correct position in this paper. I am interested in how the war changes the conditions of meaning formation and how the text acts, how it disturbs the established interpretations of works, including the ones of Lithuanian literature, and how it makes us question some literary theories and shows their historical conditioning. I presume the current situation confirms that the literary text (and the work of art in general) is a transhistorical "Non-human actor" (Rita Felski) whose meaning is shaped not only in the text itself but also in the historical context in which the text was created, and the context in which it is read.

Vaida Ragėnaitė

Vilniaus dailės akademija/ Vilnius Academy of Arts

Nepriklausomybės genetinis kodas: menas 1863–1864 m. sukilime

1863–1864 m. sukilimo įvykius Lenkijoje ir Lietuvoje, kaip ir šiandieninę Rusijos agresiją prieš Ukrainą, sekė visa Europa. Prancūzijos, Didžiosios Britanijos, Švedijos periodinėje spaudoje publikuojamuose pranešimuose buvo aiškiai reiškiamas užuojauta tautoms nelygioje kovoje su imperine Rusija siekiančioms atgauti laisvę. Savaitraščių pirmuose puslapiuose buvo ne tik minimi laimėti mūšiai, sukilimo vadų vardai, bet ir pateikiami Lenkijos ir Lietuvos dailininkų sukurti vaizdai, kuriuos lydėdavo ir tekstai su emocijų kupiniais komentarais, liudijančiais tos epochos nuotaikas, vertybes. Išsivadavimo kovoje stipriausiu ginklu buvo laikomas katalikų tikėjimas ir meilė tėvynei. Didvyriškumo ir patriotinio pasiaukojimo pavyzdžiu tapo moterų įsitraukimas.

Kai Europoje vėl vyksta intensyvi, žiauri kova, kurios istorinės šaknys susijusios su Rusijos valstybės imperine politika, pranešimo autorė kviečia atsigręžti į XIX a. gyvenusių ir veikusių menininkų patriotų įtaką, kuri dar yra mažai ištyrinėta. Svarbiausias to meto informacinio karo veikėjas buvo emigrantų iš Lenkijos ir Lietuvos centras Paryžiuje „Hotel Lambert“, dėjęs pastangas gauti palaikymą periodinėje spaudoje, teikęs medžiagą paveikioms iliustracijoms. Pranešime pristatomi publikuoti vaizdai ir jų komentarai yra svarbus to meto dailės ikonografiją perteikiantis dailėtyros šaltinis. Galimybė susipažinti, kaip 1863–1864 m. sukilimas buvo iliustruojamas Europos periodinėje spaudoje, teikia įžvalgas apie dailininkų dalyvavimą

išsilaisvinimo procese ir atsakymus į klausimą, kodėl būtent menininkai dažniausiai vėl atsiduria avangarde, pirmose informacinio fronto kovotojų gretose.

The Genetic Code of Independence: Art in the 1863–1864 Uprising

Europe followed the events of the 1863–1864 uprising in Poland and Lithuania as it follows present Russian aggression against Ukraine. Periodical newspapers in France, Great Britain or Sweden published articles clearly expressing sympathy to the two nations in their unequal fight against imperial Russia in an attempt to regain freedom. The first pages of weeklies not only mentioned the won battles, the names of the leaders of the uprising, but also presented images created by Polish and Lithuanian artists. They were accompanied by texts with commentaries full of emotions expressing the mood and values of the epoch. Catholic faith and love to the homeland was considered the strongest weapon. Women's contribution became an example of heroism and patriotic self-sacrifice.

When an intensive and cruel battle, whose historical roots are related to the imperial politics of the Russian state, is taking place in Europe yet again, the presenter invites us to look back at the influence of patriotic artists who lived in the 19th century, which has been little researched so far. The most important actor in the information war of that time was the centre Hotel Lambert founded in Paris by emigrees from Poland and Lithuania. It made effort to get support from the periodical press and supplied materials for effective illustrations. The presentation discusses the published images and their comments, which is an important source of art history expressing artistic iconography of the time. The opportunity to learn how the 1863–1864 uprising was illustrated in the European periodical press provides insights about the artists' participation in the process of liberation and answers the question: why do artists so often find themselves in the avant-garde, in the first ranks of the information front, yet again?

Erika Grigoravičienė

Lietuvos kultūros tyrimų institutas / Lithuanian Culture Research Institute

Šių dienų *mirties šokis*: Mindaugo Lukošaičio piešinių serija Z (2022)

Mindaugas Lukošaitis Lietuvos ir tarptautinėje vizualaus meno scenoje išgarsėjo savo piešinių serijomis, savotiškais komiksais be žodžių ar nebyliais pieštiniais filmais, kur pasitelkęs vaizduotę atkuria išskirtinius Lietuvos ir pasaulio istorijos įvykius: Lietuvos pokario partizanų kovas („Paspriešinimas“ 2004), 1939–1940 m. Suomijos pasipriešinimą Sovietų invazijai („Talvisota. Žiemos karas“ 2013), 1994 m. genocidą Ruandoje („Ruanda 1994“ 2013), Holokausto nusikaltimus Lietuvoje („Žydai. Mano istorija“ 2010–2012).

2022 m. kovą – 2023 m. vasarį Lukošaitis socialiniuose tinkluose pristatė seriją Z, 60 piešinių, šįkart – skaitmeninių, kur iš *at/minties* nupiešti sprogimų sumaitoti Ukrainos okupantų kūnai. Pranešime įvairiuose vizualiuose ir diskursyviuose kontekstuose – klasikinės dailės ir meninės bei reportažinės fotografijos, *nepavaizduojamumo* kritikos (Georges Didi-Huberman, Jacques Rancière) ir aktualaus politikos diskurso – nagrinėjami estetiniai ir socialiniai Lukošaičio piešinių serijos Z aspektai. Rusijos karas Ukrainoje, eilinis politinės beprotybės išradimas, pranoksta bet kokią teisingumo sampratą, todėl tenka vėl pasitelkti politinę vaizduotę ir plėtoti naują jautrumą. Menininko piešimo įkarštis, siekis „dar išradingiau susukti, išsukti, sutraiškinti,

suknežinti, ištaškyti“ (M. L.) – tai lyg atlygis, paguoda ir terapija mums visiems, jaučiantiems nuolatinę rusų armijos invazijos baimę, psichologinę įtampą, nuoskaudą ir neapykantą. Okupantų palaikai *estetiniu režimu* taip pat keičia požiūrį į *sapiens*, į mirtį, į šiuolaikiybę.

Danse macabre Now: Z (2022), a Series of Drawings by Mindaugas Lukošaitis

Mindaugas Lukošaitis has become known in the Lithuanian as well as international visual arts scene for his numerous series of drawings – wordless comixes or silent animations – where he recreates the extreme events of Lithuanian and world history by using his imagination. These include: the fight of Lithuanian partisans after World War Two (*Resistance*, 2004), the Finnish resistance against the Soviet invasion in 1939–1940 (*Talvisota. The Winter War*, 2013), the 1994 genocide in Ruanda (*Ruanda 1994*, 2013) and the Holocaust in Lithuania (*Jews. My History*, 2010–2012).

In May–February 2022, Lukošaitis presented his new series *Z* in social media: 60 drawings, digital this time, where he drew from memory the bodies of the occupants of Ukraine mauled by explosions. The paper discusses the aesthetic and social aspects of the series *Z* in various visual and discursive contexts, such as classical art, art and reportage photography, the critique of *non-representability* (Georges Didi-Huberman, Jacques Rancière) and the actual political discourse. Russia's war in Ukraine – another invention of political madness – outbids any notion of justice; thus, one has to use political imagination again to develop the new sensibility. The artist's zest to draw, his goal “to twist, wrench, crush, mangle, scatter even more imaginatively” (M. L.) is a kind of remuneration, consolation and therapy to all who feel the constant fear of Russian invasion, psychological tension, mortification and hatred. In the *aesthetical regime*, the remains of the occupants also change our attitude towards the *homo sapiens*, death and contemporaneity.

Renata Šukaitytė

Lietuvos kultūros tyrimų institutas / Lithuanian Culture Research Institute

Ķinas kaip advokacijos įrankis karinę agresiją patiriančioms tautoms: Šarūno Barto ir Manto Kvedaravičiaus filmų atvejis

Pranešime nagrinėjami vizualiniai karo ir jo žiaurumų įrodymai Ukrainoje iškart po 2014 m. Rusijos įvykdytos neteisėtos Krymo aneksijos ir intensyvesnių karinių veiksmų Ukrainoje nuo 2022 m. vasario. Lietuvos kino kūrėjai Šarūnas Bartas ir Mantas Kvedaravičius nuo pat šio karo pradžios užėmė „advokatų“ ir įrodymų rinkėjų apie karo nusikaltimus poziciją ir išvyko į karo teritorijas filmuoti savo tarptautinį pripažinimą pelniusių filmų – vaidybinio filmo „Šerkšnas“ (2017, rež. Šarūnas Bartas) ir dokumentinio filmo „Mariupolis“ (2016, rež. Mantas Kvedaravičius). 2022 m. balandį Kvedaravičius buvo nužudytas Mariupolyje. Kartu su Hanna Bilobrova jis miesto gyventojams vežė humanitarinę pagalbą ir dokumentavo jų gyvenimą karo sąlygomis. Filmuotos medžiagos pagrindu gimė dokumentinė juosta „Mariupolis 2“ (2022, rež. Mantas Kvedaravičius, Hanna Bilobrova), pelnęs geriausio Europos dokumentinio filmo apdovanojimą. Visuose filmuose žiūrovas nemato akivaizdžių karo veiksmų, Ukrainos kariuomenės ir Rusijos karių ar separatistų kovotojų susirėmimų, o stebi kino ir mobiliųjų telefonų kameromis užfiksuotus vaizdus, įrodančius, kad karo veiksmai vyksta nuo 2014-ųjų, naikina šalį ir jos gyventojus. Platus tarptautinis filmų platinimas, prestižiniai apdovanojimai, ir subtilių, bet galingų retorinių priemonių naudojimas paverčia šiuos darbus karinę, politinę, fizinę agresiją patiriančios Ukrainos advokatais. Teorinė meninės advokacijos samprata šiame tyrime

grindžiama pilietinės ir žmogaus teisių advokacijos samprata, pateikta Michael Lundblad ir Marianne DeKoven (2012) bei Donna Haraway (2012) darbuose.

Cinema as an Advocacy Tool for Nations Experiencing Military Aggression: the Case of the Films of Šarūnas Bartas and Mantas Kvedaravičius

The presentation discusses visual evidence of war and its atrocities in Ukraine immediately after the illegal annexation of the Crimean Peninsula by Russia in 2014 and even the more intensive military action in Ukraine since February 2022. From the very beginning of this war, Lithuanian filmmakers Šarūnas Bartas and Mantas Kvedaravičius took the position of “advocates” and collectors of evidence about war crimes and went to the territories ravaged by war to shoot their films that won international acclaim: the feature film *Frost* (2017, directed by Šarūnas Bartas) and the documentary *Mariupol* (2016, directed by Mantas Kvedaravičius). In April 2022, Kvedaravičius was killed in Mariupol. Together with Hanna Bilobrova, he brought humanitarian aid to the people staying in the city and documented their lives under the conditions of war. Based on filmed material, a documentary film *Mariupol 2* was made (2022, directed by Mantas Kvedaravičius, Hanna Bilobrova), which won the European Film Award for Best Documentary. In all three films, the viewer does not see any obvious military action, any fights between the Ukrainian army and Russians or separatist fighters, but watches images recorded by mobile phone cameras proving that military action taking place since 2014 has been destroying the country and its population. The wide international distribution of the films, the prestigious awards and the use of subtle but powerful rhetorical means turn these works into the advocates of Ukraine ravaged by military, political and physical aggression. In this research, the theoretical notion of artistic advocacy is based on the concept of advocacy of civil and human rights formulated by Michael Lundblad and Marianne DeKoven (2012) as well as Donna Haraway (2012).

Lina Navickaitė-Martinelli

Lietuvos muzikos ir teatro akademija / Lithuanian Academy of Music and Theatre

Fortepijono aktyvistas ir kiti socialinio angažuotumo veidai

Istorijos eigoje kultūrinis ir profesinis muzikos atlikėjo vaidmuo buvo suvokiamas įvairiai; šis procesas – nuolat kintantis. Socialinė ar ideologinė atlikėjo funkcija priklauso nuo istorijos ir geografijos, ir toli gražu neapsiriboja vien muzikiniu atžvilgiu reikšmingais vaidmenimis. Atlikėjo veikla niekada neapsiribojo tik muzikavimu, tačiau ypač šiais laikais ji apima daugybę privačių ir viešų, muzikinių ir nemuzikinių dėmenų. Atlikėjai turi savo asmenybę ir polinkius; juos veikia įvairios ugdymo formos ir įtakos; jie išsiugdo tam tikrus techninius ir stilistinius gebėjimus; jie bendradarbiauja su kompozitoriais ir privalo atsižvelgti į socialinius tam tikro repertuaro reikalavimus (kurie gali būti ne tik meninio pobūdžio, bet ir susiję su politika, mada, istorinėmis aplinkybėmis ir pan.); sąmoningai ar ne, jie kuria viešąją personą (taip susikurdami reputaciją ir socialinius lūkesčius, kurie peržengia paprasto muzikinio atlikimo ribas); galiausiai, atlikėjai kuria įvairias žiniasklaidos terpes, leidžiančias klausytojams naudotis visomis anksčiau išvardytomis funkcijomis (koncertų reklama, įrašai, interneto svetainės, interviu ir pan.). Kiekvienas iš šių dėmenų sukuria keletą skirtingų (tačiau dažnai tarpusavyje susijusių) diskursų, dėl kurių „atlikimas“ ir „atlikėjas“ tampa itin sudėtingomis ir dinamiškomis sąvokomis. Kai matome pianistų įrašų viršelius, plakatus, reklamas ar tokių klasikinės

muzikos atlikėjų kaip Igoris Levitas, Danielis Barenboimas ar Khatia Buniatishvili politines reprezentacijas, suprantame, kad „atlikėjo diskursas“ yra turtingas ingredientų mišinys, į kurį, be muzikos, gali įeiti ir popkultūra, retorika, reklama bei ideologija. Pranešimo tikslas – remiantis istoriniais ir šiuolaikiniais pavyzdžiais pademonstruoti klasikinės muzikos atlikėjų gebėjimą ir norą arba jo stoką pasinaudoti savo kultūriniu ir socialiniu nuomonės formuotojo statusu, taip pat – įvairiomis reklamos priemonėmis, siekiant propaguoti politinius, kultūrinius ar socialinius tikslus, kurių svarba jie tiki.

A ‘Piano Activist’ and Other Faces of Social Engagement

Through the course of music history, the cultural and professional role of a music performer has been perceived in various ways, and this process is an ongoing one. The social or ideological function of a music performer is a question subject to numerous variations, depending on history and geography, and reaching far beyond musically-inherent roles. The ‘job’ of a performer hardly ever consisted of mere music playing, but particularly nowadays, it encompasses a number of private and public, musical and extra-musical variables. Performers have their own personality and inclinations; they are exposed to different forms of education and influences; they develop certain technical and stylistic abilities; they find certain repertoires more suitable than others; they confront themselves with composers and their requests/indications; they have to take into account social demands to given repertoires (demands that may not only be of strictly artistic nature, but rather related to politics, fashion, historical circumstances, etc.); intentionally or not, they develop a public persona (consequently generating a reputation and social expectations that transcend the mere musical performance); finally, performers create various media interfaces that allow the audience to access all the previously-listed features (concert publicity, recordings, websites, interviews, etc.).

Each of these variables produces several different (yet, often inter-related) discourses that make ‘performance’ and ‘performer’ extremely complex and dynamic concepts. When we face a pianist’s record covers, posters, ads, or political representations of such classical music performers as Igor Levit, Daniel Barenboim or Khatia Buniatishvili, we understand that a ‘performer’s discourse’ is a rich mix of ingredients that may include, besides music, also pop culture, rhetoric, advertisement and ideology. The objective of this paper is an attempt to demonstrate, via several historical and contemporary examples, the ability and willingness, or the lack thereof, of classical musicians to employ their cultural and social status of opinion leaders, as well as various tools of publicity, in order to promote political, cultural or social causes the importance of which they believe in.

Skaidra Trilupaitytė

Lietuvos kultūros tyrimų institutas / Lithuanian Culture Research Institute

Susitinkame prie ambasados! Spontaniški antikariniai protestai 2022 m. Vilniuje

Kalbant apie XXI a. antikarinius protestus skirtingose šalyse tenka kreipti dėmesį ne tik į viešąją žiniasklaidos erdvę, bet ir socialinius tinklus, neišvengiamą manipuliavimą emocijomis ir dezinformacijos pavojų. Svarbūs tampa ne tik tradiciniai medijų kanalai, bet ir betarpiškai jaučiamas afektas, nulemiantis tam tikrų pilietinių veiksmų formuotes, subjektyvų įvykio fiksavimą ir interpretavimą (tarkime, vieninteliu informacijos šaltiniu gali būti privataus asmens telefone įrašyti tekstai, garsai ir vaizdai). 2022 m. vasario 24 d. pradėtas Rusijos karas prieš

Ukrainą per itin trumpą laiką suvienijo ne tik agresorės veiksmus pasmerkusius skirtingų šalių politikus, bet ir daugybę į naujienas sureagavusių žmonių, pilietinių organizacijų, kurie šoką ir pyktį visų pirma reiškė prie Rusijos ambasadų. Pranešime analizuojamas protesto reiškiny, inspiruotas minėtos katastrofos ir pasipiktinimo bei gedėjimo emocijos. Apžvelgiami žmonių susibūrimai pirmosiomis karo savaitėmis; parodoma, jog vėlesnių protestų raiškos formos jau buvo labiau surežisuotų „meninių veiksmų“ rezultatas, kuris prarado spontaniškumą (viešoje erdvėje pradėta ginčytis dėl performansų meninės kokybės, emocijų nuoširdumo ir panašių dalykų).

Let's Meet at the Embassy! Spontaneous Anti-War Protests in 2022 in Vilnius

In analyzing the anti-war protests of the 21st century in different countries, researchers have to focus not only on the official public media space, but also on social networks and manipulation of emotions as well as the danger of misinformation. It is not only traditional media channels that become extremely important during events, but also the immediacy of affect that determines the formulation of certain civic actions, the (subjective) recording and interpretation – it could occur that the only source of information may be texts, sounds and images recorded on a private person's phone. Russia's war against Ukraine, launched on 24 February 2022, in a very short space of time united politicians from different countries, along a large number of common people who condemned the aggressor's actions by reacting to the news. Numerous civic organizations expressed their shock and anger, first of all, at the Russian embassies. My presentation thus analyses the phenomenon of protest inspired by the Ukrainian catastrophe and the emotions of indignation and mourning. The focus lies at the gatherings in the first weeks of the war. The presentation also shows that the expressions of the later protests were already the result of more or less staged "artistic actions" that lost their spontaneity (in later cases the artistic quality of the performances, the sincerity of the emotions, etc., were watched and disputed in the media).

Vaidas Jauniškis

Lietuvos teatro ir muzikos akademija / Lithuanian Academy of Music and Theatre

Empatija: vaidinti kraują. Socialinių akcijų žanras karo kontekste

Pranešime aptariamos įvairios socialinės akcijos, meniniai performansai, gimę kaip reakcija į Rusijos sukeltą karą Ukrainoje 2022 m. Daugumoje akcijų pasitelkiami teatriniai, mimezės metodai, jų autoriai prisiima aukos vaidmenį, taip solidarizuodamiesi su užpultos šalies žmonėmis. Drauge šie veiksmai yra autoterapiniai, leidžiantys bent akcijomis išreikšti palaikymą Ukrainai. Bet kartu keliami klausimai, kiek menininkų veiksmai priskirtini meno sričiai, kokia jų funkcija ir auditorija.

Empathy: Performing Blood. The Genre of Social Actions in the Context of War

The presentation discusses various social actions and artistic performances born as a reaction to the Russian invasion to Ukraine in February 2022. Most of the actions use theatricality and mimesis, and their authors take on the role of a victim in solidarity with the people of the attacked country. At the same time, these actions are self-therapeutic, allowing to express support for Ukraine at least through actions. And they raise questions about the extent to which

the artists' actions belong to the art sphere, what kind of function they fulfill and what is their audience.

Oleksandra Osadcha

Bibliotheca Hertziana – Max Planck Institute for Art History, Rome

Regarding The Pain of One's Own. Ukrainian Photography After the Escalation of the Russian Military Aggression

Since the start of the expansion of Russia's offence on Ukraine after February 24th, 2022, Ukraine has become a mecca for photographers from all over the world. This ongoing stage of war is claimed to be the best-documented conflict in human history. Ukrainian photographers appear in the situation when they are put under the pressure of having to tell the stories of the war atrocities, being at the same time the "objects" of the unfolding tragedy. Thus, they drop out of the standard scheme of producing uninvolved spectatorship, suggested by Susan Sontag. In this context, the images put even more responsibility on the one, who is looking at them, calling on solidarity and empathy with victims. At the same time, it makes labelling these photographs as "art" or "documentation" profoundly problematic. I'm seeking to analyze the strategies Ukrainian photographers employ in their imagery narrating the story of Russian war crimes, as well as the discussions on the ethics of producing and circulation of images in Ukrainian society. Theoretical approaches to the images of violence (particularly those by Ariella Azoulay) will be also reviewed in this context.

Apie savo pačių skausmą. Ukrainos fotografija po Rusijos karinės agresijos eskalacijos

Rusijai pradėjus plataus masto puolimą 2022 m. vasario 24 d. Ukraina tapo viso pasaulio fotografų Meka. Kalbama, kad šis tebesitęsiantis karo etapas yra geriausiai dokumentuotas konfliktas žmonijos istorijoje. Ukrainos fotografai atsiduria situacijoje, kai jie verčiami pasakoti apie karo žiaurumus būdami tuo pat metu vykstančios tragedijos „objektais“. Taigi jie iškrenta iš standartinės schemos, produkuojančios neįsitraukusį žiūrovą, aptartą Susan Sontag. Šiame kontekste vaizdai suteikia net daugiau atsakomybės į juos žiūrinčiajam kviesdami solidarizuotis su aukomis, jausti joms empatiją. Tuo pat metu tampa giliai problemiška šias fotografijas vadinti „menu“ ar „dokumentais“. Ketinu analizuoti Ukrainos fotografų strategijas, kaip jie panaudoja savo atvaizdus pasakodami apie Rusijos karo nusikaltimus, taip pat ir diskusijas apie vaizdų kūrimo ir platinimo Ukrainos visuomenėje etiką. Teorinės smurto vaizdų analizės prieigos (ypač tos, kurias pasitelkia Ariella Azoulay) bus taip pat peržiūrėtos šiame kontekste.

Donald Weber

Aalto University, Finland

The Information Front: Ukrainian Photographers Witness War in Ukraine

The Information Front is a 'DIY' publishing collective that features photojournalism of the war covered by those photographers who are most vulnerable: Ukrainian photographers themselves. It functions as a platform to support their important work and, through circulation, to sustain visibility of the war.

Volume One covers the first two months of the war. In Volume Two, *The Information Front* takes a broader view of Ukraine's fight for freedom by revealing photography's crucial role in the country's quest for freedom and identity since the 1970s to the present day.

All profit from the sales of *The Information Front* goes to support the necessary work of independent media in Ukraine by directly funding the photographers themselves. It is a completely independent affair set up by three people, each of whom have direct stakes in Ukraine. Kateryna Radchenko, a Ukrainian photography curator; Donald Weber, a Canadian photographer who has worked in Ukraine since 2002, and Christopher Nunn, a British photographer who has been working in Donbas for more than ten years.

The Information Front believes that photography, especially documentary and photojournalism, plays a crucial role in learning about the violence inflicted and acts as a counter-measure to false truths and propaganda spreading.

„Informacinis frontas“: Ukrainos fotografai – karo Ukrainoje liudininkai

„Informacinis frontas“ (*The Information Front*) yra savilaidos kolektyvas, pristatantis karo žurnalistiką, sukurtą pažeidžiamiausių fotografų – pačių ukrainiečių. Jis veikia kaip platforma, kurios tikslas – remti jų svarbų darbą ir, jį platinant, palaikyti karo matomumą.

Pirmame išleistame tome pristatomi pirmieji du karo mėnesiai. Antrame tome „Informacinis frontas“ žvelgia plačiau į Ukrainos kovą už laisvę atskleidamas esminį fotografijos vaidmenį šaliai siekiant laisvės ir ieškant tapatybės nuo XX a. 8-ojo dešimtmečio iki šių dienų.

Visas pelnas iš „Informacinio fronto“ pardavimų skiriamas paremti nepriklausomos žiniasklaidos veiklai Ukrainoje tiesiogiai finansuojant pačius fotografus. Tai visiškai nepriklausomas reikalas, įkurtas trijų žmonių, kurių kiekvienas tiesiogiai susijęs su Ukraina. Tai Kateryna Radchenko, Ukrainos fotografijos kuratorė; Donaldas Weberis, Kanados fotografas, dirbantis Ukrainoje nuo 2002 m., ir Christopheris Nunnas, Britų fotografas, dirbantis Donbase daugiau nei dešimt metų. „Informacinis frontas“ tiki, kad fotografija, ypač dokumentinė ir fotožurnalistika, atlieka esminį vaidmenį žmones informuojant apie smurtą ir veikia kaip priešnuodis prieš melagingų tiesų bei propagandos sklaidą.

Tomas Pabedinskas

Vytautas Magnus University / Vytauto Didžiojo universitetas

The Intangible Gaze of Surveillance and Material Marks of Oppression

The paper analyses a project *The Architecture of Evidence* (2021) by Ukrainian artist Valentyn Odnoviun residing in Lithuania. He has documented the traces left by the bodies of prisoners on the metal beds in a former detention center. The artist has also photographed an old monitor with the burned pixels, which form the “ghost image” of the inoperative surveillance cameras. This project is discussed in the context of Odnoviun's previous extensive photo series *Surveillance* (2016–2018), which consists of the photographs of the former state security agencies' prisons in the Baltic States, Ukraine, East Germany and Poland. The paper analyses the equivocal understanding of surveillance as the intangible phenomenon. The discussion of Odnoviun's works puts digital surveillance technologies in historical perspective and reveals the materiality of contemporary surveillance means and images. In conclusion, the paper states that Odnoviun exposes the materiality of the gaze of surveillance in different historical periods and this in turn

can be interpreted as symbolic resistance to surveillance and oppressions and as the documentation of a hard evidence of crimes against humanity.

Neapčiuopiamas sekimo žvilgsnis ir materialūs priespaudos pėdsakai

Pranešime analizuojamas Lietuvoje gyvenančio ukrainiečių menininko Valentyno Odnoviuno projektas „Įrodymo architektūra“ (2021). Menininkas dokumentavo kalinių kūnų ant metalinių lovų paliktas žymes buvusiam sulaikymo centre ir taip pat nufotografavo sename monitoriuje išdegusių pikselių suformuotą nebeveikiančių sekimo kamerų vaizdą. Šis projektas aptariamas ankstesnės didelės apimties Odnoviuno fotografijų serijos „Sekimas“ (2016–2018) kontekste. Ji susideda iš buvusių valstybinių saugumo agentūrų kalėjimų Baltijos šalyse, Ukrainoje, Rytų Vokietijoje ir Lenkijoje nuotraukų. Remiantis Odnoviuno darbais pranešimas nagrinėja apgaulingą sekimo, kaip neapčiuopiamo fenomeno, sampratą. Odnoviuno darbų aptarimas skaitmenines sekimo technologijas gražina į istorinę perspektyvą ir atskleidžia šiuolaikinių sekimo priemonių ir vaizdų materialumą. Pranešimo išvadose teigiama, kad Odnoviunas atskleidžia sekimo žvilgsnio materialumą įvairiais istoriniais laikotarpiais ir tai, savo ruožtu, gali būti interpretuojama ne tik kaip nusikaltimų žmogiškumui daiktinių įrodymų dokumentacija, bet ir kaip simbolinis pasipriešinimas kontrolei ir priespaudai.

Agnė Narušytė

Lithuanian Culture Research Institute / Lietuvos kultūros tyrimų institutas

Historical Parallels and Repetitions: *Is There a Source Over There?* – a performance by Dainius Liškevičius in support of Ukraine

When Russia attacked Ukraine on February 24th, 2022, the media all over the world published many double photographs seemingly proving the similarities between this war and World War Two. Historians, political scientists and other commentators analysed the parallels focusing on the “restorative nostalgia”, the “tyrannical notion of time”, the “fate of history” and the “deficit of the future” that had overcome Russia. The war is now creating the future world that we do not know yet. When we examine the parallels, a question arises: how do we know which facts emerging from the past represent what is really past and which ones show our future? For what has passed may return, especially because Russia has started its war with a declaration: “we can repeat”.

Artists also reflect on the absurdity of repeating history. In November 22 the same year, the artist Dainius Liškevičius created a performance *Is There a Source Over There?* in the Hall of the Lithuanian Drama Theatre. First, he carefully wrapped the sculpture *Source* (1981) by Stanislovas Kuzma, then masked it under a net made of rags, as if he wanted to protect it from bombs. Having finished his work, he watched TV broadcasting only an angry Putin’s portrait. Then, as if having received the signal of madness, the character changed his countenance. He started filling a pool with water, watered himself, chopped a box with a sword, shuffled around in shoes made of plastic bottles. The wild sounds of guitar ended this ritual explosion of aggression, which was then hidden by smoke with only Putin’s portrait visible. “One does not know,” the artist said, “if parallel worlds do exist and what happens there, but our consciousness really does create parallels... And what if events happening in Ukraine were already happening here? Perhaps, we are now fighting World War Three against Russia?”

Istorijos paralelės ir pakartojimai: Dainiaus Liškevičiaus performansas Ukrainai palaikyti „Ten yra Versmė?“

2022 m. vasario 24 d. Rusijai užpuolus Ukrainą pasaulio žiniasklaidoje publikuota daugybė dvigubų fotografijų, neva liudijančių šio ir antrojo pasaulinio karo panašumus. Paraleles nagrinėjo istorikai, politologai ir kiti komentatoriai, kalbėję apie Rusiją užvaldžiusią „restauracinę nostalgiją“, „tironišką laiko supratimą“, „istorijos lemtį“ ir „ateities deficitą“. Karas dabar kuria būsimą pasaulį, kurio dar nepažįstame. Stebint paraleles kyla klausimas: o iš kur mes žinome, kurie dabartyje išnyrantys dalykai yra tikrai praeitis, o kurie – ateitis? Nes kas praėjo, gali sugrįžti, juolab kad Rusija karą pradėjo pareikšdama: „galime pakartoti“.

Istorijos kartojimo absurda reflektuoja ir menininkai. Tų pačių metų lapkričio 22 d. menininkas Dainius Liškevičius Lietuvos nacionalinio dramos teatro fojė atliko Ukrainai skirtą performansą „Ten yra VERSMĖ?“. Iš pradžių jis kruopščiai apvyniojo Stanislovo Kuzmos skulptūrą „Versmė“ (1981), maskavo iš skudurėlių surištu tinklu, tarsi reikėtų ir ją apsaugoti nuo bombų. Baigęs darbą, žiūrėjo televizorių, rodantį tik piktai kažką aiškinančio Putino portretą. Tarsi priėmęs beprotybės signalą personažas persimainė – į baseinėlį puolė leisti vandenį, juo apsipylė, kardu sukapojo dėžę, šlepsėjo aplink iš plastikinių butelių pasidarytais batais. Ritualinį agresijos proveržį užbaigė laukiniai gitaros garsai, užmaskavo dūmai, pro kuriuos tesimatė tas pats Putino portretas. „Nežinia,“ – sakė menininkas, – „ar egzistuoja paraleliniai pasauliai ir kas juose vyksta, bet mūsų sąmonė tikrai kuria paraleles... O kas, jeigu tai, kas dedasi Ukrainoje, jau vyktų ir pas mus? O gal mes jau kovojame su Rusija Trečiąjį pasaulinį karą?“